

Отримано
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.058
д.п.н., проф. Петрович М.В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.058 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Петрович Жанні Василівні

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Чернети Світлани Юрївни
про дисертаційну роботу Скіпальської Галини Богданівни «Соціальна
підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства,
громадськими та благодійними організаціями», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота за
спеціальністю 231 Соціальна робота**

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем сучасності, від якої страждають усі без винятку громадяни, в тому числі і жінки, і чоловіки. Проте жінки та діти є вразливішими, а наслідки – соціально небезпечнішими.

Проблема домашнього насильства, яка набула загальносвітового значення, не минула і наше українське суспільство. Виклики, перед якими постала Україна мають свої особливості: війна на сході України, економічні та соціальні перетворення, пов'язані з інтеграцією в європейське співтовариство, складна епідеміологічна ситуація тощо, призвели збільшення кількості людей, поставлених на межу виживання. Однак ця проблема кардинально поглибилась у зв'язку з повномасштабним вторгненням.

Саме тому, на думку Г. Б. Скіпальської в таких надскладних та невизначених умовах варто інтегрувати зусилля, спрямовані на соціальну підтримку жінок, які постраждали від домашнього насильства, як державних установ, так і громадських (благодійних) організацій. Тому прагнення дисертанткою розробити й експериментально перевірити дієвість моделі надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями є цілком логічним і виправданим. Актуальність обраної дисертанткою теми також підтверджується окресленими у дослідженні суперечностями, які було вирішено у ході виконання завдань дослідження.

Зазначене вище засвідчує своєчасність, доцільність, необхідність, а отже, актуальність теми дисертаційної роботи Скіпальської Галини Богданівни.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Вагомими є обсяг та глибина наукової новизни результатів дослідження. Так, вперше обґрунтовано сутність соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями; розроблено та експериментально перевірено дієвість моделі надання соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, яка містить концептуально-цільовий компонент (доступність та своєчасність надання соціальних послуг, якість і гнучкість під час їхнього надання, індивідуальний підхід до отримувача послуг та раціональне оцінювання надання соціальних послуг); змістово-технологічний компонент (змістовність, технологічність у наданні соціальних послуг); організаційно-фаховий компонент (організаційність, належне ресурсне забезпечення організацій, достатній рівень професіоналізму фахівців, наявність державного замовлення, участь у соціальному замовленні на надання соціальних послуг); уточнено роль громадських і благодійних організацій у здійсненні соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства; удосконалено підходи до організації та здійснення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в діяльності громадських і благодійних організацій; подальшого розвитку набули теоретичні засади соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, та організаційно-фахові, змістово-технологічні положення щодо забезпечення такої підтримки в діяльності громадських і благодійних організацій.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Дисертаційна робота містить значний обсяг наукового, теоретичного, практичного матеріалу, який буде доцільним при організації соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що дисертанткою розширено та поглиблено науково-теоретичні засади дослідження соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, визначено основні критерії у наданні соціальних послуг постраждалим жінкам та розроблено модель надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні моделі надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями; апробації різних форм роботи із жінками, які є отримувачами соціальних послуг. Матеріали дисертації можуть бути використані в діяльності фахівців із соціальної роботи/соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів та інших зацікавлених спеціалістів/фахівців державних та громадських (благодійних) організацій. Водночас вони можуть послугувати теоретичною та практичною базою для спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють із різними категоріями населення, зокрема з жінками, постраждалими від домашнього насильства. Також теоретичні напрацювання та емпіричні результати можна використовувати викладачам (науковцям) закладів вищої освіти в розробленні навчальних дисциплін «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства», «Соціальна робота з групами ризику» (для студентів першого

(бакалаврського) освітнього ступеня), «Сучасні стратегії надання соціальних послуг», «Сучасні моделі соціальної роботи з різними групами отримувачів послуг», «Соціально-педагогічна робота із вразливими групами населення» (для студентів другого (магістерського) освітнього ступеня) спеціальності «Соціальна робота» тощо.

Результати дослідження впроваджено в практику роботи недержавних організацій: МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» (довідка № Б/Н від 19.10.2023), Благодійна організація «Благодійне товариство «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД» м. Львів» (довідка № Б/Н від 25.09.2023), Благодійна організація «Світло надії» (довідка № 761-23 від 26.10.2023), Громадська організація «Джерело надії України» (довідка № Б/Н від 16.11.2023), Громадська організація «МІРАЇ» (довідка № Б/Н від 05.09.2023), Громадська організація «Волинські перспективи» (довідка № 41 від 25.10.2023), Громадська організація «ТМЖК «Відродження нації» (довідка № 59 А від 23.10.2023), Громадська організація «Ла Страда Україна» (довідка № 2853 від 15.12.2023), Благодійна організація «Жінка може» (довідка № 003/1 від 16.10.2023), Київського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка №01/0021 від 11.01.2024) та Національної соціальної сервісної служби (довідка б/н від 15.01.2024).

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації Скіпальської Г.Б. та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність та теоретичну та емпіричну обґрунтованість викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано достатню кількість літератури з предмету дослідження, на підставі розгляду якої сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету і завдання дослідження. Послідовність та логіка розділів дисертації демонструє розуміння авторкою теоретичних положень, методології дослідження, методів вивчення окресленої наукової проблеми. Наявний чіткий баланс між викладом змісту у розділах дисертації та задекларованою метою і завданнями дослідження. Зокрема, метою дослідження є теоретично обґрунтувати сутність і специфіку соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, розробити модель надання такої підтримки громадськими та благодійними організаціями й перевірити її дієвість. Відповідно до поставленої мети Скіпальською Г.Б. визначено чотири основні завдання, які були реалізовані на різних етапах наукового пошуку.

У дисертації розкрито й обґрунтовано основні теоретичні положення та висновки. Високий рівень обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих здобувачкою у дисертації забезпечені використанням вдалої методології наукової діяльності, ґрунтовної наукової джерельної бази відповідно до предметної спрямованості дисертаційного дослідження,

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Результати дисертаційного дослідження, отримані автором, особисто. Наведено відомості щодо апробації роботи, особистого внеску здобувачки та відповідності публікацій темі дисертаційного дослідження.

Ключові положення й результати дисертаційної роботи належним чином висвітлені й апробовані у 19 наукових публікаціях (із них 5 – одноосібних, 14 – у співавторстві), зокрема: 4 статті – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; заслуговує на увагу 4 статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Web of Science Core Collection; 11 наукових публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертаційна робота Скіпальської Г.Б. має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій, переліку скорочень та умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (195 позицій, з-поміж яких 22 – іноземними мовами), 11 додатків (на 53 сторінках). Праця містить 13 таблиць та 15 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, із них основного тексту 190 сторінок.

Аналіз дисертації авторки дозволяє оцінити роботу як багатопланове, ретельно виконане дослідження, присвячене проблемі соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, що має як практичне, так і наукове значення, наявний аргументований вибір методів дослідження. Кожен розділ дисертації містить аргументовані, логічні висновки, які мають перспективу для подальших досліджень. Основний зміст дисертації дає можливість простежити шлях розв'язання автором теоретичних і практичних завдань дослідження.

У Вступі дисертанткою аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан проблеми, виділено суперечності, охарактеризовано необхідність їх розв'язання, представлено мету та основні завдання, об'єкт, предмет дослідження, теоретико-методологічну основу дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представлено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження, вказано структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ, традиційно, присвячений висвітленню теоретичних засад соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства громадськими та благодійними організаціями, а також розкриттю наукових

підходів до формування соціальної політики держав щодо захисту прав та інтересів жінок.

Дисертанткою зазначено, що соціальну підтримку жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями варто визначити як комплекс дій та заходів громадських і благодійних організацій, спрямованих на різновекторну (емоційну-мотиваційну, інформаційно-когнітивну, реабілітаційно-поведінкову) підтримку жінок, які постраждали від домашнього насильства, через надання їм соціальних послуг на засадах доступності, своєчасності, змістовності, технологічності в умовах належного ресурсного забезпечення і міжсекторної та міждисциплінарної взаємодії. Як позитивне слід відзначити, що Г. Б. Скіпальською при визначенні функціональних обов'язків різних структур/інституцій у сфері соціального захисту населення, зокрема осіб, які постраждали від домашнього насильства, особлива роль надається громадським і благодійним організаціям.

У *другому розділі* проаналізовано систему забезпечення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в Україні; окреслено послуги, що надаються особам, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, зокрема жінкам; визначено найбільш типові спеціалізовані послуги для жінок, які постраждали від домашнього насильства: кризового та екстреного втручання; денного догляду; консультування; соціальної адаптації; представництва інтересів; соціального супроводу; соціальної профілактики.

Позитивним вважаємо й те, що у своєму комплексному дослідженні дисертантка не лише виокремлює суб'єктів, які можуть надавати послуги постраждалим жінкам, але й характеризує сильні та слабкі сторони державних організацій та організацій громадянського суспільства щодо соціальної підтримки жінок, постраждалих від домашнього насильства. Зокрема, з-поміж сильних сторін громадських і благодійних організацій авторка виділяє: самокерованість та мобільність; наближеність до отримувача соціальних послуг і врахування його індивідуальності; швидкість у реагуванні; фінансування міжнародних донорів; можливість реалізовувати цільові проекти; гнучкість до інклюзивних процесів; можливість брати участь у державному замовленні тощо.

Забезпечення дієвості соціальної підтримки Г.Б.Скіпальська вбачає у: сформованості чіткого алгоритму ведення випадку жінки, постраждалої від домашнього насильства; розробленні індивідуального плану роботи з кожною жінкою як отримувачкою соціальних послуг; здійсненні систематичного підвищення професійної компетентності фахівців організації за таким напрямом роботи.

Очевидним авторським науковим здобутком є розроблена модель надання соціальної підтримки громадськими та благодійними організаціями жінкам, які постраждали від домашнього насильства. Структурну побудову якої пропонує розглядати як сукупність концептуально-цільового компоненту (доступність та своєчасність надання соціальних послуг, якість та гнучкість при їхньому наданні, індивідуальний підхід до клієнта та раціональне оцінювання надання соціальних послуг); змістовно-технологічного компоненту (змістовність, технологічність у наданні соціальних послуг); організаційно-фахового компоненту (організаційність, належне ресурсне забезпечення організацій, достатній рівень

професіоналізму фахівців, наявність державного замовлення, участь у соціальному замовленні на надання соціальних послуг). Позитивним є виокремлення Г. Б. Скіпальською таких видів соціальної підтримки, як: емоційно-мотиваційного, інформаційно-когнітивного, реабілітаційно-поведінкового.

У *третьому розділі* представлено результати емпіричного дослідження щодо структури та змісту надання соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями. Дисертанткою доведено, що під час реалізації всіх компонентів моделі здійснюється комплексна робота із жінками, постраждалими від домашнього насильства, яка впливає на психоемоційну стійкість цих жінок, їхню впевненість у своєму майбутньому, побудові нових планів та загалом покращенню їхньої життєвої ситуації. Вцілому результати впровадження розробленої моделі показали прозорість, відкритість та чітку структуру роботи щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Дисертантка довела, що модель надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, може використовуватися та реалізовуватися громадськими та благодійними організаціями.

Результати дослідження можуть бути використані в діяльності фахівців із соціальної роботи/соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів та інших зацікавлених спеціалістів/фахівців державних та громадських (благодійних) організацій. Водночас вони можуть послугувати теоретичною та практичною базою для спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють із різними категоріями населення, зокрема з жінками, постраждалими від домашнього насильства. Цінним також є те, що теоретичні напрацювання та емпіричні результати можна використовувати викладачам (науковцям) закладів вищої освіти в розробленні навчальних дисциплін «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства», «Соціальна робота з групами ризику» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього ступеня), «Сучасні стратегії надання соціальних послуг», «Сучасні моделі соціальної роботи з різними групами отримувачів послуг», «Соціально-педагогічна робота із вразливими групами населення» (для студентів другого (магістерського) освітнього ступеня) спеціальності «Соціальна робота» тощо.

Результати дослідження представлено у ґрунтовних та структурованих висновках.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Аналіз тексту дисертації Г.Б. Скіпальської дає підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

Дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Визнаючи актуальність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертації Г.Б. Скіпальської, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні аспекти та висловити певні зауваження:

1. В п.1.1 «Жінки, які постраждали від домашнього насильства, як об'єкт соціальної роботи» при теоретичному аналізі типових чинників, які призводять до

домашнього насильства стосовно жінок, варто було б проаналізувати зміну статусу жінки в історичному контексті та розкрити його особливості в сучасному українському суспільстві. Врахування цих особливостей допоможе при виборі форм та методів соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, та сприятиме підвищенню ефективності такої підтримки.

2. Характеризуючи вітчизняні та зарубіжні підходи до організації й здійснення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями, крім аналізу основних нормативних документів, варто, на нашу думку, зупинитись на положеннях Методичних рекомендацій щодо організації діяльності уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, відповідальних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі (Наказ Мінсоцполітики України № 332, 14.09.2023).

3. Авторкою метою соціальної підтримки в межах розробленої моделі надання соціальної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями визначено різновекторну підтримку жінок, які постраждали від домашнього насильства, через надання їм соціальних послуг на засадах доступності, своєчасності, змістовності, технологічності в умовах належного ресурсного забезпечення й міжсекторної та міждисциплінарної взаємодії. Також неодноразово в дослідженні акцентується увага на співпраці державних установ, територіальних громад і громадських об'єднань, на міжсекторній та міжвідомчій взаємодії як необхідній умові ефективної соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства. На нашу думку, робота виграла б, якби така взаємодія була в роботі візуалізована (наприклад, у вигляді рисунку).

4. У п. 3.2. аналіз результатів емпіричного дослідження діяльності спеціалізованої служби підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, на прикладі роботи мультидисциплінарних мобільних команд варто було б представили у вигляді таблиці для кращого сприйняття дослідження.

5. Дисертаційне дослідження має цінне практичне значення, яке можна було б посилити практичними кейсами соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, зокрема, при розкритті організаційно-фахового компоненту, представивши їх у додатках.

Висловлені зауваження та побажання не знижують загальної цінності рецензованого наукового дослідження. Дисертація містить матеріали, що можуть бути підґрунтям для подальшого вдосконалення соціальної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства різними соціальними інституціями.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Дисертаційне дослідження Скіпальської Г.Б. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Винесені на захист положення і висновки є достовірними, а декларована наукова новизна адекватно розкривається в роботі. Рівень проведеного дослідження свідчить про наукову зрілість здобувачки. Опубліковані

за темою дисертації наукові праці відображають основні положення і висновки, які стали результатом авторського дослідження.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Дисертаційна робота Скіпальської Галини Богданівни на тему «Соціальна підтримка жінок, які постраждали від домашнього насильства, громадськими та благодійними організаціями» за актуальністю, змістом та повнотою викладу її результатів у публікаціях, обсягом і якістю оформлення, відповідності нормам академічної доброчесності, відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Скіпальська Галина Богданівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

завідувачка кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
доктор педагогічних наук, доцент

Світлана ЧЕРНЕТА

